

складно композиционо дјелује. У првом дијелу обрадио је Македонију уочи Илиндега 1903. Ту је свестрано изучена бугарска, врховистичка оружана провокација у Македонији 1902, политичка османске власти према овој провокацији и њен утицај на македонски ослободилачки покрет. Став великих сила према македонском револуционарном покрету крајем 1902. и почетком 1903. детаљно су изучени. То се исто може рећи и за излагање о османској власти, реформама и револуционарном покрету у Македонији. Веома су интересантно обрађени солунски атентатори и њихово укључење у ситуацију у Македонији, што је све појачало безизлазност отоманске власти и борбу око утицаја у Македонији. Као фактор укупног покрета балканских народа, према њему су се, нормално, одређивале и балканске државе, па зато Пандевски није могао да не дотакне односе међу балканским државама почетком XX вијека.

Бура што се надвила над Македонију, дилеме око пријевременог устанка, ипак се преодолијевала, и ход догађаја је, уз активан отпор бугарских врховиста, чије су акције имале за циљ да испровоцирају репресалије над македонским народом и особито вођама Тајне македонске револуционарне организације ипак пошао правим и природним током.

Пандевски је у другом поглављу своје књиге обрадио предустаничко вријеме — различите оцјене о ситуацији и сазрелости прилика за устанак, фракције у македонској револуционарној

организацији, концепције карактера устанка, јануарски конгрес у Солуну 1903. и доношење одлуке за устанак, предводничку улогу Гоце Делчева у Македонији и његову погибију, инфилтрацију врховистичких елемената у устанак и прилив устаничких чета у Македонији — што је све зрело научно обрадио.

У трећем поглављу обрађен је сам илинденски устанак, почев од смилевског конгреса, преко активности Главног штаба и припрема устанка у битољском и серском револуционарном округу. У другој глави овог поглавља обрађују се устаничке акције у битољском округу, стварање крушевске републике, устаничка дејства у другим македонским окрузима.

У четвртном поглављу обрађена је војно-политичка стратегија устаника и улога иностраних представништва ВМРО, а у петом одјек илинденског устанка у свијету.

На крају је Пандевски дао синтетичку оцјену улоге илинденског устанка у историји Македоније. Он је истакао да је оружани устанак македонског народа за национално и социјално ослобођење био пробни камен за све који су претендовали да унесу свој дио у рјешавању тешког македонског питања. Овај устанак још једном је доказао да македонски народ, ван својих снага, може рачунати једино на помоћ демократских и прогресивних слојева и оповргао је све илузије о спољној интервенцији која би продужила његово ropство.

Радоман Јовановић

ПРЕДМЕТ И МЕТОД ИЗУЧАВАЊА ПАТРИЈАРХАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА И КУЛТУРЕ НАРОДА И НАРОДНОСТИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Титоград 23. и 24. новембра 1978.

Прногорска академија наука и умјетности (раније Друштво за науку и умјетност) на самом почетку рада унијела је у свој програм и пројект о изучавању пат-

ријархалних организација, које су одавно у Црној Гори карактерисале односе и живот друштва. Полазећи од чињенице да се ради о комплексном проблему, о

врло занимљивом друштвено-историјском феномену на ширим подручјима наше земље, интересантно за више грана науке (социологију, етнологију, историју, археологију, лингвистику, право, етику, етнопсихологију и друге), који до сада није у већој мјери изучаван организованије и на нивоу савремених захтјева. Међуакадемијски одбор, који сачињавају представници шест академија наука и умјетности, определијело се да један од облика свакако трајнијег рада буду, по могућности, научни скупова.

С разлогом се од овога, првог, скупа очекивало да сигурније укаже на основна питања и путеве за даља и организованија истраживања, уз пуно учешће најпознатијих стручњака из разних области друштвених наука. За скуп припремљени реферати, различити по тематици, нивоу и приступу проблемима, садрже елементе значајне за подстицање богатије размјене мишљења о више питања историје друштва, чијем се изучавању, с мање или више усцјеха, и до сада прилазило. Обухватајући такве заједнице као појаве друштва у неколико видова, у свој њиховој цјеловитости и континуитету, са свим разликама и сличностима настанка и живота, са свим елементима конституисања, прилагођавања, ширења и, најзад, распадања, — патријархалне заједнице и култура упорно изазивају научну мисао појединаца, групе истраживача и њихових институција да на теоријски и методолошки одрживим основама што боље и, по могућности, потпуније одговарају на питања која савремена наука и потребе живота намећу.

Није било довољно елемената на основу којих би се могло нешто сигурније закључивати о нивоу и резултатима рада на изучавању проблема Скупа, дијелом изложених у припремљеним рефератима, у поређењу са стварним стањем науке у овој области у нас, али је чињеница да постојање међуакадемијске сарадње и одзив заинтересованих

истраживача дају више могућности за организованији и плодотворнији рад — у оцјењивању до сада ствараног као и у отварању путева за стицање нових и све богатијих сазнања: одржавањем скупова сличних овоме или само на основу два или три дуже припремана реферата о одређеној проблематици и боље организованом размјеном мишљења, објављивањем збирки грађе и посебних студија, екипним изучавањима и на други начин.

На више од 80 упућених позива одазвао се 31 научни радник. Организациони одбор Скупа добио је 29 реферата (из Хрватске 4, из Србије 15, из Босне и Херцеговине 1, из Македоније 1, са Косова 2 и из Црне Горе 6). На Скупу је прочитано 26 резимеа, а у дискусији је учествовало више научних радника. Реферати и снимљена излагања дискутаната треба да буду припремљени за штампу као посебни зборник.

Скupu су поднесени ови реферати:

Д. Лековић, *Смисао и значај Марксовог изучавања племенских организација*; О. Благојевић, *У спомен Луису Х. Моргану*; Ш. Кулишић, *О потреби дијалектичког проучавања нашег динарског родовског друштва*; В. Пешић, *Основна питања методологије изучавања патријархалних заједница у Југославији*; Д. Рихтман-Аугуштин, *О моделу патријархалне заједнице*; К. Килибарда, *Дијалектика као теоријско-методолошка основа истраживања патријархалних заједница и културе*; Н. Вујошевић, *Социолошки приступ проучавања патријархалних заједница*; Б. Бурђев, *Неки историјско-методолошки проблеми при употреби етнографског материјала у испитивању наших племена*; О. Благојевић, *Економска страна изучавања патријархалних заједница*; П. Мијовић, *Нов методолошки приступ у проучавању црногорског племена*; В. Чулиновић-Константиновић, *Методе проучавања традицијске повезаности патријархалних заједница (на*

примјеру Далматинске Загоре); В. Вујачић, *Карактер братственичко-племенске структуре и организације (методолошки приступ проблему)*; Б. Храбак, *Разгранаване катуна и стварање групе катуна односно племена у некадашњој Херцеговини (XIII-XV)*; З. Мирдита, *Полигичке, социјалне и економске структуре илирских племена у свјетлости података античких аутора*; М. Марковић, *Племенско друштво и култура динарских сточара*; Д. Антонијевић, *Главна обиљежја породично-сродничких односа неких сточарских група (Саракачани и Цинцари)*; В. Ст. Ерлих, *Остаци патријархалног живота задруге и племенске организације у задњем тренутку њиховог интактног функционирања*; Мил. Лутовац, *Плење, сплемењавање и расплемењавање у Горњем Полимљу и неким другим областима Старе Рашке*; М. Барјактаровић, *О породичним задругама у Југославији*; М. Буричић, *О сабирању албанских правних обичаја*; Б. Крстић, *Искусства теренског изучавања остатака правних обичаја код Куча данас*; Ј. Трифуновски, *Проучавање племенских одлика Албанаца у СР Македонији*; А. Урошевић, *Двије доскорашње архаичне друштвене институције на Косову (забрана ендогамije међу племеницима код Албанаца и трагови робовласничког система код Черкеза)*; Н. Вукчевић, *Етимологија појма Влах и његова разна значења*; Ж. Шћепановић, *Племенска организација на подручју Потарја и Затарја*; П. Влаховић, *Раслојавање племена у XIX вијеку у Средњем Полимљу и Потарју*; Ј. Трифуновски, *Три брсјачке жупе*; М. Пурић, *Туризам — један од чинилаца раслојавања патријархалне заједнице (на примјеру Улицња)* и М. Лутовац, *Неки остаци патријархалних схватања у Горњем Полимљу*.

Тематика 29 реферата и богата дискусија у свему су изразили комплексност овог проблема,

чија се суштина не може успјешно изучавати изоловано, само методом и на основу поставки једне научне дисциплине. Изведени закључци интензивног дневног рада Скупа указују на обиље облика кроз које се таква активност мора развијати у свим нашим центрима и на широким подручјима, од Хрватског Загорја и Далматинске Загоре до јужних и источних граница Македоније. Треба очекивати да ће се даљом сарадњом научника из свих република и покрајина постићи значајни резултати. Од програма, организације и начина финансирања научног рада свакако ће доста зависити.

Мора се истаћи чињеница да нијесу постигнути већи успјеси на изучавању подручја са мање или више очуваним традицијама и одликама живота у племену. Још није регистровано понешто од онога што се досад сачувало. Тек се оцјењује раније написани рукопис о Доњој Морачи и прикупља грађа за монографију о Ровцима. Радови сарадника Цвијићеве школе, којих има више, готово о свим другим племенима такође нијесу боље разматрани с гледишта савремених научних схватања. Изучавају се промјене у животу друштва Старе Црне Горе за последњих 80—100 година и остаци правних обичаја у Кучима. Наши истраживачи обрађују племенску организацију на подручју Потарја и Затарја и остатке патријархалне свјести у свакодневним односима у друштву. Они разматрају и питање методологије, као и социолошки приступ проучавања патријархалних заједница. Пажњу социолога највише је привлачио проблем патријархалног и савременог у сеоској породици, трансформације породице и традиционалног система вриједности.

Црногрска академија наука и умјетности има задатак да у склопу активности Међуакадемиј-

ског одобра и посебног Одбора за етнографију настави рад на изучавању патријархалних заједница и културе народа и народности Југославије и да окупља-

њем етнолога из музеја и других институција у Републици покрене истраживања на ширем плану.

Б. П.

„СПОМЕНИЦИ РЕВОЛУЦИЈЕ“

(I свеска, Графичко предузеће „Саво Мунџан“, Бела Црква 1978)

Одмах послје ослобођења почела су се подизати спомен-обиљежја, у жељи да се сачува успомена на догађаје и личности које су дале највише што се могло дати за побједу НОР-а и револуције. Спомен-обиљежја симболизују побједу извојеване у бојевима и биткама, и представљају захвалност млађе генерације старијој. Основна тежња у обиљежавању била је да се одрази дух револуције, богатство њених садржаја, њена љепота и хуманост, изворност и аутентичност.

Графичко-издавачка радна организација „Саво Мунџан“ из Беле Цркве издала је 1978. године I свеску албум-сликовнице СПОМЕНИЦИ РЕВОЛУЦИЈЕ, којом су обухваћена 252 спомен-обиљежја из НОР-а и револуције подигнута широм Југославије. Из свих република ушло је у албум-сликовницу по 36 спомен-обиљежја, а из покрајина по 18. Републике и покрајине ушле су у албум абecedним редом, а у оквиру њих поређана су абecedним редом имена мјеста и градова у којима се спомен-обиљежја налазе. Сам албум је својеврстан споменик, припремљен и издат у години проставе Титових јубилејина на челу СКЈ (КПЈ).

По тематским садржајима у албуму има спомен-обиљежја која имају општи карактер, посве-

ћена су укупном доприносу народа НОР и револуцији са подручја на којима су подигнута. Велики број спомен-обиљежја унесених у албум посвећен је значајним датумима из историје НОР и револуције, а има их која су посвећена истакнутим личностима и разним облицима страдања народа. Највећи број је свакако оних која су посвећена колективној борби и напорима у НОР и револуцији.

Поред фотоса у колору, албум пружа и основне и аутентичне податке о карактеру и намјени спомен-обиљежја, основним садржајима револуције и доприносу одговарајућег краја. Дати су и подаци о ауторима. Негаје су дате и оцјене ликовних рјешења, ради објашњења идејних порука.

СПОМЕНИЦИ РЕВОЛУЦИЈЕ могу дати пун допринос изучавању НОР-а и револуције и у образовном и васпитном погледу.

Издавач „Сава Мунџан“ најављује да је у припреми и друга свеска и да су у штампи албуми на македонском језику. Предвиђено је и издавање албума за словеначко, албанско и мађарско језичко подручје.

Тираж I свеске је 50.000 примјерака, а цијена 20 динара.

Иван Б. Кустудија

Бранко Ј. Кркељић, „ВЕЛИМИР ЈАКИЋ“

„Народна армија“, Београд 1978.

„Народна армија“ је своју едисију „Ликови револуционара“ обогатила и десетом књигом: објавила је монографију о истакнутом револуционару и народ-

ном хероју Велимиру Јакићу, коју је написао публициста Бранко Кркељић.

Кркељић се дуже бави испитивањем наше предратне и ра-